

JOHAN HENDRIK GALLÉE
Vorden 1847 — Utrecht 1908

GALLÉE ALS EERSTE HOOGLERAAR IN HET NEDERSAKSISCH

Johan Hendrik Gallée, geboren te Vorden bij Zutfen in 1847 en overleden te Utrecht in 1908, was de eerste hoogleraar in de Germanistiek en het Sanskriet aan de Utrechtse universiteit. Hoe komt het dat hij vooral bekend is als pionier op het gebied van het Saksisch? Heel zijn leven heeft hij een bijzondere belangstelling gehad voor volk, taal en geschiedenis van zijn geboortestreek. Vooral het raadsel van verspreiding en herkomst der Saksische dialecten heeft hem boeoid.

Ondanks zijn onnederlands aandoende naam Gallée was hij een echte Graafschapper: zijn overgrootvader, Peter Antony Gallée (1736—1813) was schoolmeester te Vorden, zijn grootvader, vader en broer zijn burgemeester van Vorden geweest. Johan Hendrik bezocht het gymnasium te Zutfen, vanwaar hij in 1866 naar de Leidse universiteit vertrok. Met de keuze van een studievak had hij geen moeite, want hij was al lang te voren van plan letteren te gaan studeren met Nederlands als hoofdvak¹⁾. De studie was echter heel anders ingericht dan tegenwoordig: een neerlandicus was tevens classicus en de Nederlandse filologie omvatte behalve de Nederlandse taal- en letterkunde o.a. ook de Germanistiek en de geschiedenis.

Wat Johan Hendrik tot deze studie dreef, kunnen we alleen vermoeden, want hij heeft zich in zijn werk zo min mogelijk over zichzelf uitgelaten. Toch lijkt het me veelzeggend, dat hij ergens vertelt hoe hij als jongen urnen met as en beenresten heeft gezien, die gevonden waren bij het doorgraven van een bult bij Vorden voor de straatweg Zutfen-

¹⁾ J. C. Vollgraff, *Levensbericht van J. H. Gallée*, Handelingen en mededeelingen van de maatschappij der Nederlandse letterkunde te Leiden over het jaar 1908-1909, blz. 68, met een bibliografie door Vollgraff en J. W. Muller samengesteld, waaraan toegevoegd kan worden wat Gallée in het *Zs. für deutsche Philologie* heeft geschreven, nl. een bespreking van Jellinghaus' *Die niederländischen volksmundarten*, jg. 27, 1895, 139-142 en *Zur altsächs. grammatik*, jg. 29, 1897, 145-149 en een enkel ding dat nog ter sprake komt.

Winterswijk. Later had hij de lege urnen nog eens gezien, maar uiteindelijk waren ze verloren gegaan. Hij pleit dan ook voor het verrichten van opgravingen en het stichten van een Nederlands museum voor volkskunde om onze oudheden te redden ¹⁾. Ook is typerend dat — voor zover mij bekend — het eerste wat hij schreef twee schetsen waren in het dialect van Vorden: *Twee prätöjes van 't volk: De bebbenbek* (vrouwengek) en *Het verhaal van schèle Guurte*. Ze dateren van augustus 1870, toen hij als 22-jarig student de vakantie zoals gewoonlijk doorbracht op de „Decanije”, de villa van zijn ouders ²⁾.

Zijn belangstelling voor het dialect zal toegenomen zijn onder invloed van zijn leermeester Hendrik Kern, de sanskritist van Leiden. Wel was deze in Nederlands-Indië geboren, maar hij was in de Graafschap, in Groenlo opgegroeid, waardoor hij zich een echte Geldersman voelde ³⁾. Herhaaldelijk heeft hij ook over het Graafschaps geschreven, voor het eerst in 1865, het jaar dat hij hoogleraar werd in Leiden ⁴⁾. Zo is hij een pionier van onze moderne dialectstudie geworden, speciaal van de Nieuw-Saksische dialecten zoals hij ze noemde. Overigens werd Kern al gauw meer oriëntalist dan sanskritist, zodat Gallée bij zijn studie vooral aangewezen was op Matthijs de Vries, de hoogleraar voor het Nederlands en de andere Germaanse talen. Bij hem promoveerde hij in juni 1873 op een proefschrift *Bijdragen tot de geschiedenis der dramatische vertooningen in de Nederlanden gedurende de Middeleeuwen* ⁵⁾.

¹⁾ J. H. Gallée, *Een museum van Nederlandsche volkskunde*, Onze Eeuw, 1904, IV, 297.

²⁾ Verschenen in de dialectbloemlezing van J. A. en L. Leopold, *Van de Schelde tot de Weichsel*, I, Groningen 1882, 467 vlg. Deels overgenomen door Jac. van Ginneken S. J., *Handboek der Nederl. Taal*, I, Nijmegen 1913, 67 vlg.

³⁾ J. Huizinga, *Verzamelde Werken* VI, Haarlem 1950, 281. C. C. Uhlenbeck, *Levensbericht van J. H. C. Kern (1833-1917)*, Jaarboek Kon. Akad. van Wet., Amsterdam 1917, 18. H. Arink, *Een Oriëntalist over Dialect*, Driem. Bladen, N.S. 5, 1953, 89-90.

⁴⁾ H. Kern, *Proeve eener taalkundige behandeling van het Oost-Geldersch taaleigen*, Taalgids VII, 1865, 231 en 294, VIII, 1866, 125 ook in zijn *Verspreide Geschriften*, XI, 's Gravenhage, 1923, 139.

⁵⁾ Haarlem 1873.

Een paar weken later trouwde hij en daarna maakte hij een reis naar Zuid-Duitsland en Zwitserland, waarbij hij niet naliet ook enkele bibliotheken en archieven te bezoeken: hij was toen al van plan de uitgave van enige oude teksten te verzorgen ¹⁾. Hij was intussen leraar geworden aan het Haarlemse gymnasium, maar vond toch tijd voor verdere studie. In 1876 werd hij lid van de *Verein für niederdeutsche Sprachforschung*. Met zijn leermeester Kern en Johan Winkler behoorde hij tot de eerste en weinig talrijke Nederlandse leden van deze vereniging ²⁾. Dit lidmaatschap wijst op de richting, waarin zijn studie toen bij voorkeur ging: de samenhang van de dialecten aan weerszijden van onze oostgrens. In 1878 verscheen van hem: *Die kleineren westfälischen Denkmäler*, als eerste deel van een *Altsächsische Laut- und Flexionslehre*, opgedragen aan Kern ³⁾.

De hierin gevolgde methode getuigt van zijn streven het materiaal objectief te registreren en te inventariseren, zonder vooropgezette bedoelingen of persoonlijke meningen. Deze exacte werkwijze was ook door Kern en door de in 1877 benoemde Leidse Germanist Cosijn toegepast op het Oudnederlands en in Duitsland werd ze vooral doorgevoerd en uitgewerkt door de Leipziger school van taalgeleerden, die sinds 1878 als „neo-grammatici” aangeduid werden. Behalve op het *West-Saksisch* ⁴⁾ richtte Gallée zijn belangstelling op het Gotisch. In 1879 was hij leraar geworden te Utrecht en daar verschenen van hem twee studies getiteld *Gutiska* ⁵⁾. Hierdoor was hij de aangewezen man voor het afzonderlijke professoraat in de Germanistiek te Utrecht, mogelijk geworden

¹⁾ Zoals blijkt uit een brief van de Reinaert-kenner Ernst Martin, uit Freiburg i. B. d.d. 8-10-1873, aanwezig in de kennelijk zeer onvolledige verzameling van brieven die G. uit het buitenland ontvangen heeft, bewaard op de Univ. Bibl. te Utrecht.

²⁾ Vgl. o.a.: *Korrespondenzblatt des Ver. f. niederd. Sprachf.* I, 1877, 33 en 70. In 1874 was Winkler's *Algemeen Nederduitsch en Friesch Dialecticon* verschenen.

³⁾ Haarlem-Leipzig, 1878.

⁴⁾ *Taalkundige Bijdragen* II, 1879, 315.

⁵⁾ Utrecht, I, 1880, II, 1882.

door de H.O.-wet van 1876. In 1881 werd hij lektor en toen W. G. Brill het volgend jaar aftrad, werd diens professoraat gesplitst in een voor het Sanskriet en de Germaanse talen, dat aan Gallée, en een voor de Nederlandse taal- en letterkunde, dat aan Moltzer werd opgedragen.

Wanneer we Gallée's inaugurele rede doorlezen over *De invloed van de taalstudie op het gebied der letteren en op de mythologie*, dan valt het op dat hij duidelijk laat blijken ook van het Sanskriet en van zijn litteratuur op de hoogte te zijn, maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan: hij ziet kans bij de bespreking van enkele epische formules met betekenis-isolering op het Saksisch dialect van Gelderland te wijzen, waar de uitdrukking *de waarheid zién* „sterven" kan betekenen ¹⁾. Het schijnt dat de jonge hoogleraar van de vele hem opgedragen vakken: Gotisch, Middelhoogduits, Angelsaksisch en Sanskriet, alleen het eerste op bizonder goede manier beheerste ²⁾. Maar na enige jaren was hij meer geroutineerd en ging hij zich specialiseren in de richting, die vanouds zijn voorkeur had, zijn Saksisch. Hij begint enkele grote projekten voor te bereiden: de uitgave van alle Oudsaksische teksten buiten de Heliand en een spraakkunst van het Oudsaksisch.

Tien jaar lang, van 1884 tot 1894, trok hij elke zomervakantie langs Nederlandse, Duitse, Engelse en Belgische archieven en bibliotheken ³⁾. Blijkbaar tot verwondering van verschillende kollega's waagde hij zich zelfs in abdijen en kloosters om daar oude handschriften op te sporen ⁴⁾. Hiermee had hij veel sukses. Tegelijkertijd echter vatte ook Otto Behaghel, hoogleraar te Gieszen, in overleg met Wilhelm Braune, het plan op om een *Altsächsische Grammatik* te schrijven. Toen bleek dat Gallée's *Laut- und Flexionslehre* bijna klaar was, stelde Behaghel hem samenwerking en taakver-

¹⁾ Utrecht, 1882, 35.

²⁾ Naar de mening van de Vlaamse filoloog G. Dufloy, aangehaald door Vollgraff, a.w. 75.

³⁾ Vgl.: J. H. Gallée, *Uit bibliotheken en archieven*, Ts. v. N.T. en L. 13, 1894, 256.

⁴⁾ *Jaarboek der Rijks Universiteit te Utrecht*, 1897-1898, 44: verslag van de lotgevallen der universiteit.

deling voor: de spraakkunst zou met de namen van hen beiden als schrijvers bij Niemeyer in Halle en bij Brill in Leiden verschijnen in Braune's *Sammlung kurzer grammatiken germanischer dialecte*. Gallée's gedeelte zou de eerste aflevering vormen, waarna Behaghel in de tweede aflevering de woordvorming en zinsleer zou behandelen ¹⁾. Alleen Gallée's klanken vormleer is echter verschenen, in 1891.

Hoewel het „voor velerlei onderzoekingen de eerste bruikbare Oud-Saksische spraakkunst” werd geacht ²⁾, stelde het werk teleur door de onnauwkeurigheid der citaten en door de vele drukfouten. Blijkbaar was Gallée te haastig geweest bij het overnemen der vormen uit de handschriften en bij het verbeteren der drukproeven. Typerend voor zijn innemende eerlijkheid, maar niet minder voor zijn zwakke zijde, zijn verstrooidheid, is in dit verband een vermaning die hij aan een van zijn leerlingen gaf, een latere hoogleraar. Deze herinnerde zich met genoegen hoe Gallée hem eens allerbeminlijkst zei, dat hij zich toch op nauwkeurigheid moest toelleggen om niet zo slordig te worden als hijzelf! Ook kon het hem overkomen dat hij een student op straat overviel met de vraag, wanneer die tentamen deed. — „Maar professor, dat heb ik verleden week gedaan”. — „O ja!”

Voor zijn volgende grote werk, de uitgave der „*Altsächsische Sprachdenkmäler*” geldt hetzelfde bezwaar. De bijbehorende facsimile's van Oudsaksische handschriften waren daarentegen heel waardevol en welkom ³⁾. De kritiek die vooral van Duitse zijde geleverd werd, was erg scherp en niet geheel ten onrechte ⁴⁾. Gallée heeft daarop een aantal teksten nog eens met de handschriften vergeleken en deze „*Collation*” aan de belanghebbenden toegestuurd, maar deze was evenmin onberispelijk. Daarom werd het werk enkele jaren later opnieuw en nauwkeuriger aangepakt en wel in Zweden: Ferdinand

¹⁾ Vgl. de brieven van W. Braune te Heidelberg, d.d. 16-2-1890 en van O. Behaghel te Gieszen, d.d. 23-2-1890.

²⁾ R. C. Boer, *Oud-Saksische taal*, De Nederl. Spectator, 1892, 95.

³⁾ Leiden 1894-1895.

⁴⁾ B.v.: Steinmeyer, *Anzeiger für deutsches altertum und deutsche litteratur* XXII, 1896 268.

Holthausen, toen hoogleraar in Gotenburg, schreef een uitstekend *Altsächsisches Elementarbuch*¹⁾ op grond van een tekstuitgave door de Zweedse hoogleraar Elis Wadstein der *Kleinere altsächsische Sprachdenkmäler*²⁾, beide in 1899 verschenen.

Overigens heeft hun werk dat van Gallée niet geheel overbodig gemaakt, al beweerde Wadstein dit zo ongeveer. Terecht heeft Kauffmann³⁾ er op gewezen dat Wadstein tekort schoot in de taalkundige en litteratuurhistorische behandeling der teksten, waarin de kracht lag van Gallée, die in de inleiding op zijn *Denkmäler* een verdienstelijke poging heeft gedaan een samenvattend overzicht te geven van de oudste kerkelijke en godsdienstige woordenschat in de Saksische gebieden. Talrijke fijne waarnemingen maakten dat Gallée's werk naast dat van Wadstein van belang is gebleven. Voor de persoon van Gallée pleit dat hij Wadstein's prestatie wist te waarderen en ruiterlijk zijn fouten erkende⁴⁾.

De laatste jaren van de negentiende eeuw waren, vooral door de ontdekking van de Vatikaanse fragmenten van de Heliand en de Genesis, een tijd van grote bedrijvigheid op het gebied van het Oudsaksisch⁵⁾. Er verschenen zoveel publicaties dat zelfs de deskundigen en pioniers ze nauwelijks konden bijhouden en overzien. Door een uitgebreide briefwisseling onderhield Gallée het contact met bevriende buitenlandse kollega's, vooral met Max Roediger te Berlijn, Walther Schlüter te Dorpat (Tartu in Estland) en Franz Jostes, toen nog niet in Munster maar in het Zwitserse Freiburg. Deze laatste publiceerde in 1896 verschillende studies: *Saxonica*, o.a. over *Die Heimat des Heliand*, en vervolgens *Der Dichter des Heliand*,

1) Heidelberg, 1899. Volgens een aankondiging op de omslag van *Taal en Letteren*, jg. 9, 15 jan. 1899, zou Gallée het bespreken. Dit is echter niet gebeurd. Vgl. nu: K. Heeroma, *Een nieuw Oudsaksisch woordenboek*, *Driem. Bl. N.S.* 6, 1954, 66.

2) Norden und Leipzig, 1899.

3) Friedrich Kauffmann in *Zs. für deutsche Philologie*, 33, 1901, 496.

4) *Museum* 8, 1900, 327.

5) Vgl. J. H. Gallée, *Oud-Saksische fragmenten*, *De Nederl. Spectator*, 1894, 207 en *Oudsaksische Bijbelvertaling*, *Taal en Letteren* 5, 1895, 123.

die de toets der kritiek niet konden doorstaan ¹⁾. Van Nederlandse zijde werd hij terecht gewezen door Cosijn, die hem als een „Saxomaan” betitelde ²⁾. In deze dagen schreef Jostes aan Gallée dat hij een grote opleving der Oudsaksische studie verwachtte, maar niet van plan was er zelf nog aan deel te nemen, tenzij hij daartoe gedwongen werd ³⁾. De reacties op zijn werk hebben hem er inderdaad nog toe gedwongen, zich nader te bezinnen en zijn meningen te herzien.

Merkwaardig voor de toestand omtrent de eeuwwisseling is ook een brief van Roediger d.d. 4 jan. 1901. Gallée had blijkbaar geklaagd dat de dialektstudie ondanks de vele leemten te weinig werd beoefend. Roediger geeft toe dat deze hem minder bekoort en dat, nu overal de volkskundige en literatuurhistorische onderzoekingen de belangstelling trekken, de taalkundige vraagstukken te kort komen, vooral omdat het ergerlijk is, dat niemand de Oudsaksische handschriften behoorlijk volgens hun dialekt kan lokaliseren. Hij vraagt zich af, of Wrede wel het verlossende woord heeft gesproken, al lijkt diens bestrijding van Jostes' werk wel gerechtvaardigd. Intussen was Gallée's belangstelling evenmin beperkt gebleven tot de taalkundige kant van het Saksenvraagstuk, al bleef de studie van moderne en vroegere dialekten hem bezig houden. Doch in deze tijd, waarin de psychologie en de reactie op de natuurwetenschappelijke mentaliteit zich deden gelden, zocht hij andere wegen en werd daardoor in Nederland een pionier voor de volkskunde, die toen vooral in Duitsland en Vlaanderen al veel wetenschappelijke werkers boeide.

Al eerder was Gallée op dit terrein gekomen, toen hij het materiaal verzamelde voor zijn *Woordenboek van het Geldersch-Overijselsch dialect*, dat in 1895 verscheen ⁴⁾. Aanvankelijk trok-

¹⁾ Zs. für deutsches Altertum 40, 1896, resp. 129 en 341.

²⁾ P. J. Cosijn, *De Oudnederfrankische Psalmen*, Ts. v. N. T. en L. 15, 1896, 317, na W. L. van Helten t.a.p. 146.

³⁾ Brief van 22-5-1896.

⁴⁾ 's Gravenhage 1895, ten dele reeds verschenen in *Onze Volkstaal*, jg. 1, 1882 en later aangevuld in de *Driem. Bladen*, jg. 1-4, 1902-1905. Bovendien schreef hij de veel omvangrijkere *Vorstudien zu einem alt-niederdeutschen Wörterbuche*, Leiden, 1903.

ken vooral klederdrachten en andere gewoonten zijn aandacht, maar toen bleek dat de mode hier een te grote rol speelde, hoopte hij dat de verspreiding der boerderijtypen hem een middel aan de hand zou doen om de woonplaatsen der stammen, allereerst der Saksen, te bepalen. Sindsdien trok hij zo mogelijk iedere vakantie tekenend en fotograferend langs de Nederlandse boerderijen om de oudste typen vast te leggen en te verklaren. Hierbij toonde hij zich allermint een kamergeleerde, maar als de eerste hoogleraar op de fiets ging hij de boer op. Zijn eenvoudig en innemend optreden stelde de mensen op hun gemak. Hij voelde zich op het land misschien wel beter thuis dan in de grote stad. Hij genoot van het contact met het gewone volk, zoals hij dat in zijn jonge jaren gehad had, en waar mogelijk, sprak hij zijn dialect. Toen hij ergens in Drente eens een oude hoeve in plan gebracht en gefotografeerd had, brandde deze in de daarop volgende nacht af. Elders werden interessante boerderijen, soms van een type dat haast niet meer voorkwam, gesloopt kort nadat hij ze in tekening had gebracht ¹⁾.

Dergelijke feiten en ook de achteruitgang van het dialect brachten hem ertoe naar middelen te zoeken om te redden wat er te redden viel. Hij bepleitte de stichting van een museum voor Nederlandse volkskunde ²⁾ en voor Oost-Nederland richtte hij in 1901 de *Vereeniging tot onderzoek van taal en volksleven in het oosten van Nederland* op, die sinds 1902 haar *Driemaandelijksche Bladen* uitgaf. Zijn voornaamste medewerkers waren de Graafschapper G. J. Klokman, die aanvankelijk, en de Groninger K. Later, die daarna het tijdschrift redigeerde. Beiden waren zij oud-studenten van Gallée, al had Later eerst in Groningen gestudeerd. Hij was leraar in Utrecht, waar hij ook bij Gallée promoveerde ³⁾. In Overijssel bestond vooral in Deventer en Zwolle veel belangstelling. De *Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis* had

¹⁾ J. H. Gallée, *Wenschoervullend?* De Nederl. Spectator 1904, 5.

²⁾ t.a.p. 1903, 415 en 1904, 4. Vgl. ook noot 1 op blz. 2 van dit art.

³⁾ K. Later, *De Latijnsche woorden in het Oud- en Middelnederduitsch*, Utr. diss. 1903.

al in 1887 een kommissie ingesteld om een onderzoek te doen naar overblijfselen van oude zeden, gewoonten en gebruiken, bijgeloof enz. ¹⁾). Tot deze kommissie behoorden naast Gallée twee in Zwolle woonachtige Friezen, de rechtshistoricus en archivaris A. Telting en de leraar aan het gymnasium Buitenrust Hetteema, leerling en eerste promovendus van Gallée, door wiens invloed mede Hetteema later privaat-docent in het Fries werd aan de Utrechtse universiteit ²⁾). De gegevens die deze kommissie ontvangen en geordend had, werden in 1902 ter beschikking van de redaktie der Driemaandelijkse Bladen gesteld en van tijd tot tijd deelde deze er een en ander uit mee.

Ook de Leidse hoogleraar G. Kalff, die na Moltzer's dood eerst in Utrecht Gallée's collega proximus was geweest, werkte als oud-Zwollenaar verschillende keren mee met bijdragen over Zwolle. Verder vindt men er de taal- en volkskundige onderzoekingen van C. H. Ebbinge Wubben over Staphorst en Rouveen. J. Bergsma en W. de Vries die in Groningen gepromoveerd waren, schreven over Drents en Gronings. Verder o.a. J. A. Bruins, Gallée's laatste promovendus, die evenals Later eerst in Groningen gestudeerd had ³⁾). Gallée's invloed blijkt ook hieruit dat zijn medewerker W. L. Bouwmeester, leerling van Jan te Winkel, aan de Amsterdamse universiteit promoveerde op een proefschrift, waarvan Gallée hem het onderwerp verschaft had ⁴⁾). Van de andere leerlingen van Gallée noem ik alleen de anglisten H. Logeman, later hoogleraar in het Engels te Gent, P. Fijnvandraat, uit Deventer, die in 1924 de eerste Utrechtse hoogleraar in het Engels werd, toen hij reeds een belangrijke klankleer van het Deventers

¹⁾ Driem. Bladen 1, 1902, 66.

²⁾ F. Buitenrust Hetteema, *Bijdragen tot het Oudfriesch Woordenboek*, Utr. diss. Leiden 1888. Samen beschreven Hetteema en Telting *Een bezoek (van twee Friezen) aan een Nederlandsche stad in de XIVde eeuw*, nl. aan Deventer, 's Gravenhage 1906.

³⁾ J. A. Bruins, *Bijdrage tot de kennis der taal van de plaatsnamen der Werdener inkomstenregisters*, Utr. 1907. Gallée hoopte in dit proefschrift nog gegevens te vinden voor de 2e druk van zijn Oudsaks. spraakkunst.

⁴⁾ W. L. Bouwmeester, *Het klooster Bethlehem bij Doetinchem*, Doetinchem 1903.

had geschreven ¹⁾ en L. P. H. Eykman, vooral bekend als de foneticus, die na Gallée's dood diens taalkundige medewerking aan Zwaardemaker's onderzoekingen zou voortzetten. Vervolgens: W. Draaijer, schrijver van het *Woordenboekje van het Deventersch dialect* ²⁾, die omstreeks 1884 bij Gallée kollege liep, en verder o.a. A. van der Hoeven ³⁾, W. F. Gombault ⁴⁾, H. A. J. van Swaaij ⁵⁾, M. Bruyel ⁶⁾ en W. van Schothorst ⁷⁾, die bij hem gepromoveerd zijn en waarvan de laatste ook meewerkte aan de Driemdl. Bladen.

In 1906 is Gallée zeer lang ziek geweest. Hoewel hij daarna weer herstelde, was toch het einde nabij. Hij beleefde nog de voldoening dat zijn grote atlas, *Het boerenhuis in Nederland en zijn bewoners* ⁸⁾, verscheen, een nog steeds zeer waardevolle verzameling van foto's en tekeningen. Kort na zijn dood op 3 febr. 1908 kwam ook de bijbehorende tekst uit. Deze is van minder belang, aangezien de toenmalige ideeën al lang verouderd zijn. Dit tekstboek bevat ook een korte karakteristiek der Noord-Nederlandse dialecten door Jan te Winkel, een bijdrage van de fysioloog L. Bolk over de antropologische samenstelling der Nederlandse bevolking en merkwaardigerwijze een over de verspreiding der verschillende rundveerassen, door Iman G. J. van den Bosch. Dit laatste typeert de toenmalige instelling voldoende! De opzet is duidelijk: Gallée trachtte door dit teamwork een syntese te bereiken van alle onderzoekingen die konden inlichten omtrent de verspreiding der Germaanse stammen over ons land. Van zijn

¹⁾ *Klankleer van de tongval der stad Deventer*, Ts. v. N. T. en L. 42, 1923, 244.

²⁾ Deventer 1896. Ook schreef hij o.a. een studie over de *Persoonsnamen voorkomende in de Cameraarsrekeningen van Deventer van 1337-1393*, Ts. v. N. T. en L. 36, 1917.

³⁾ *Lambert ten Kate*, Utr. diss. 1896.

⁴⁾ *De umlaut in Oudsaksiese en Oudnederfrankiese geschriften*, 1897.

⁵⁾ *Het prefix ga-, gi-, ge- en de „Actionsart” in het Oudnederfrankisch en het Oudsaksisch*, 1899, onder enigszins gewijzigde titel volledig verschenen in 1901.

⁶⁾ *Het dialect van Elten-Bergh*, 1901.

⁷⁾ *Het dialect der Noord-West-Veluwe*, 1904.

⁸⁾ Atlas, Utrecht 1907; tekst, Utrecht, 1908.

Altsächsische Grammatik verscheen in 1910 een tweede druk ¹⁾. Dit werk had hij namelijk geheel nieuw en veel breder opgezet. De tekst ervan lag bij zijn dood in druk gereed. Helaas zijn hierin weer talrijke onnauwkeurige aanhalingen en veel drukfouten te vinden, waarvoor echter ook zijn ziekte wel aansprakelijk is.

De Driemaandelijksche Bladen zetten zijn streven voort. Als voorzitter der vereniging werd Gallée opgevolgd door Bergsma, leraar te Groningen. Sindsdien vormde Groningen het centrum der aktiviteit. Na Later nam P. Sipma, oud-leerling en vriend van Bergsma en toen nog leraar te Warfum, de redaktie op zich. Maar toen deze zich vervolgens op zijn Friese studies koncentreerde, waardoor hij de aangewezen man zou worden voor het Friese lektoraat aan de Groningse universiteit, moest Bergsma zelf het redaktiewerk doen ²⁾. Ondanks zijn inspanningen en de medewerking van Huizinga, destijds daar hoogleraar in de geschiedenis en van Kloeke en Meertens, moest het tijdschrift in de moeilijke crisisjaren ophouden te bestaan ³⁾. Zoals de lezers bekend is, hebben Bezoen en Naarding het bijna twintig jaar later, in 1949, weer opgericht. De naam hebben ze ondanks zijn kleurloosheid in de nieuwe serie behouden, om aan te geven dat zij de stichting van Gallée en Klokman wilden voortzetten ⁴⁾.

Toen in 1953 Heeroma werd benoemd als de eerste *officiële* hoogleraar in het Nedersaksisch, trad hij tot de redaktie toe, die in hetzelfde jaar een groot verlies leed door de dood van Bezoen ⁵⁾. Niet zo lang voor zijn dood had deze nog een belangrijke voordracht gehouden over *Verleden, heden en toekomst*

¹⁾ Door Johannes Lochner (Göttingen) ingeleid en van registers voorzien.

²⁾ Vgl. Bergsma's bespreking van P. Sipma, *Phonology and Grammar of Modern West-Frisian*, Oxford 1913, Driem. Bladen 13, 1913, 129.

³⁾ Vgl. J. Naarding, *Dr. Jan Bergsma*, Driem. Bladen N. S. 1, 1949, 103.

⁴⁾ Vgl. J. Broekhuysen, *Gerrit Jan Klokman*, t.a.p. 6.

⁵⁾ Vgl.: het *Bezoen-nummer* der Driem. Bladen N. S. 5, 1953, No. 4, P. J. Meertens, *Taal en Tongval* 5, 1953, 49 en K. Heeroma, *Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung* 61, 1954, 2.

van de dialectstudie van Overijssel en de Achterhoek. Hierin kwam natuurlijk ook Gallée ter sprake en „zijn niet bijzonder sterke neiging tot het romantische”¹⁾. Toch zou ik hem een romanticus, eventueel een neo-romanticus willen noemen, die ondanks zijn pogingen om — in overeenstemming met de wetenschap van zijn tijd — een exact neo-grammaticus te zijn, door zijn romantisch stambegrip en zijn verborgen maar diepe liefde voor volk en taal van zijn geboortestreek een pionier van dialectstudie en volkskunde is geworden. Zo heeft hij zich wel niet aan zijn leeropdracht gehouden, maar de natuur is bij hem op een gelukkige wijze boven de leer gegaan. Daardoor mag hij met recht, de eerste, zij het niet officiële hoogleraar in het Nedersaksisch heten²⁾.

G r o n i n g e n

H. T. J. MIEDEMA

¹⁾ *Akademiedagen*, deel III, voordrachten te Arnhem gehouden, Amsterdam 1950, 82.

²⁾ Voor verschillende inlichtingen ben ik dank verschuldigd aan Gallée's jongste leerlingen, de Nijmeegse oud-hoogleraar Gerard Brom en de oud-dir. der 1e O.H.S. te Amsterdam, dhr. J. A. Bruins. Eveneens aan de gemeente-sekretarie van Vorden.

BLADVULLING

Een opvallende familienaam onder Staphorst is *Wasschebalie*. Natuurlijk verbindt men dit met *wasbalie*, waskuip, wasteil, wastob. Misschien redeneert men wel bij zichzelf: van een dikkerd zeggen we, dat hij *een lief as 'n tun(ne)*, een buik als een ton heeft. Nog corpulenter is zeker iemand met *'n lief as 'n wasschebalie*. En waarom zou men de zo gezevende niet met de bijnaam *Wasschebalie* hebben vereerd, uit welke onderscheiding een blijvende familie-aanduiding is ontstaan? Hoe plausibel deze redenering ook lijkt, ze is verkeerd, zoals zovele volks-etymologieën. De naam *Wasschebalie* gaat n.l. terug op een „beroeps”-naam. Het woord is in Staphorst, waar men de juiste term niet kende, op de klank af verbasterd uit *varschebalie*, een scheepsterm voor de kuip, waarin vers vlees werd bewaard. De matroos die de inhoud van deze kuip had te verzorgen, werd aangeduid met dezelfde benaming. En dus is het zo goed als zeker, dat de *Wasschebalies* afstammen van zo'n zeeman, een *varschebalie*.

J. N.